

ALLES IS EEN MACHINE

**ALLES
IS EEN
MACHINE**

ARJEN KLEINHERENBRINK

Boom

© Arjen Kleinherenbrink, Nijmegen, 2017

© Boom uitgevers Amsterdam, 2017

Behoudens de in of krachtens de Auteurswet van 1912 gestelde uitzonderingen mag niets uit deze uitgave worden veelevoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch door fotokopieën, opnamen of enige andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever. Voor zover het maken van kopieën uit deze uitgave is toegestaan op grond van artikelen 16h t/m 16m Auteurswet 1912 jo. Besluit van 27 november 2002, Stb 575, dient men de daarvoor wettelijk verschuldigde vergoeding te voldoen aan de Stichting Reprorecht te Hoofddorp (Postbus 3060, 2130 KB, www.reprorecht.nl) of contact op te nemen met de uitgever voor het treffen van een rechtstreekse regeling in de zin van art. 16l, vijfde lid, Auteurswet 1912. Voor het overnemen van (een) gedeelte(n) uit deze uitgave in bloemlezingen, readers en andere compilatiewerken (artikel 16, Auteurswet 1912) kan men zich wenden tot de Stichting PRO (Stichting Publicatie- en Reproductierechten Organisatie, Postbus 3060, 2130 KB Hoofddorp, www.stichting-pro.nl).

No part of this book may be reproduced in any way whatsoever without the written permission of the publisher.

Verzorging omslagontwerp: Bart van den Tooren

Verzorging binnenwerk: image realize

Auteursfoto: © Bastiaan van Musscher

ISBN 978 90 5875 886 6 | NUR 730

www.boomfilosofie.nl

www.boomuitgeversamsterdam.nl

INHOUD

Voorwoord 9

Inleiding 13

Zwerm 13 | Wraak 16 | Machines 20 | Realisten 22 | Blauwdruk 24

DEEL I ONTWERP 29

1 Ongrijpbaar spul 31

Dualisme 31 | Concreter 34 | Complexer 38 | Mengvormen 42 |

Muurvast 45 | Externalisme 49 | Viervouden 53

2 Harde kern 57

Verborgen 57 | Onaangepast 62 | Schizofreen 68 | Machineren 73 |

Perspectivisme 80

3 Oppervlakkig contact 85

Eenrichtingsverkeer 85 | Vlakken 89 | Kwaliteiten 95 | Breuklijnen 99 |

Werkwoorden 103 | Contractie (eerste synthese) 108

4 Veranderlijk vermogen 115

Essentie 115 | Vermogens 119 | Registratie (tweede synthese) 124 | Wor-

dingen 133 | Generatoren 139 | Spanningen 143

DEEL II OPERATIES 151

5 Productief pandemonium 153

Productie (derde synthese) 153 | Mereologie 158 | Fabricage 162 |

Passages 165 | Zwaartekracht 170 | Ecologie 175

6 Machinaal denken 181

Fragmenteren 181 | Anonimiseren 186 | Classificeren 190 | Inleven 193 |

Experimenteren 200 | Combineren 204

7 Hybride mensen 209

Harlekijn 209 | Interobjectief 215 | Nomadisme 220 | Problemen 224 |

Parlement 228 | Terughoudendheid 232

Nawoord 239

Noten 247

Literatuur 265

Dankwoord 275

Van wat lukraak is verstroemd is de ordening het schoonst.

~ Heraclitus (fragment 124)

VOORWOORD

Wie de wereld in vogelvlucht bekijkt ziet het overal: *de dingen dringen zich op*. We geloofden eeuwenlang dat we ze netjes konden rangschikken, organiseren en beheersen. Momenteel confronteren de dingen ons echter met hun fundamentele ongehoorzaamheid, want ze wurmen en zwermen in steeds grotere aantallen kriskras door de wereld zonder zich veel aan te trekken van onze ordeningsdrang.

Waar vroeger eenheid en overzicht werden voorondersteld, heersen nu diversiteit en verwarring. Volken zijn versplinterd tot eilanden van individuen en groepen die weigeren om nog onder één noemer te opereren. De mensheid is versnipperd tot een diversiteit aan culturen en identiteiten die niet meer in één ideaalbeeld passen. Bovendien staat ieder individu bloot aan een constant bombardement van producten, ideeën, crises, kansen, verplichtingen en afbeeldingen die schreeuwen om aandacht en energie. Traditionele standaarden en voorschriften kunnen deze overvloed niet langer filteren, want we hebben geleerd dat ook zij slechts deelnemers zijn aan dezelfde dingenzwerm. Dit falen van oude normen kan niet gecompenseerd worden met nieuwe technieken. Ook onze industriële, financiële en digitale creaties nemen constant onverwachte wendingen en negeren koppig de intenties van hun makers en gebruikers.

De natuur biedt allang geen bescherming meer tegen al deze verwarring. Vroeger kon ze zich verschuilen achter haar imago van een evenwichtig en holistisch domein, maar nu is ze ontmaskerd als een wirwar van flora en fauna die van iedere harmonie verstoken is. De planeet kan evenmin nog dienen als stabiele ondergrond voor ons bestaan, want ook die is een kluwen van geologische en meteorologische entiteiten die blind over elkaar heen razen. Zelfs de kosmos functioneert niet meer als ordeningsprincipe of oriëntatiepunt. De

voortschrijdende wetenschap laat zien dat de kosmos geen overkoepelende orde is waarin alles samenkomt, maar slechts weer een domein vol onzekerheid, willekeur en contingentie. Waar we ook kijken, overal wordt door van alles gezwermd. Hoe moeten we deze oprukkende massa van opdringerige dingen begrijpen?

Een traditionele reactie is om één ding te verheffen tot ordeningsprincipe van veel of zelfs alle andere dingen. Denk aan beroemde kandidaten als Materie, Ideeën, God, Subject, Tijd, Geschiedenis, Staat, Evolutie, Taal, Markt, Genen of Brein. Die aanpak is echter gedoemd te mislukken. Ieder nieuw principe verrijkt de zwermen slechts met één nieuwe deelnemer die vecht om een plek. Het is juist tijd voor een denken dat niet langer probeert om een ‘ding der dingen’ te vinden. Het is tijd voor een theorie die zich *direct* tot het pandemonium der dingen wendt. Het is tijd voor een filosofie die in kaart brengt wat het is om zo’n opdringerig *ding* te zijn.

Daarom probeert dit boek ieder ding te begrijpen als een *machine*. Die term benadrukt dat een ding nooit een passieve trekpop is die blind gehoorzaamt aan externe organisatieprincipes. Ieder ding baant zich actief een weg door de realiteit, neemt daarbij onverwachte wendingen en kan zijn burens onaangenaam verrassen. Deze eenvoudige gedachte zal uitmonden in een verontrustende filosofie die nauwkeurig in kaart brengt wat dingen nu eigenlijk zijn en hoe ze op elkaar inwerken. Dit doordenken van de dingen zelf zal ons confronteren met een diverse selectie uit de dingen die om ons heen zwermen, waaronder liefdes, vampieren, beverdammen, broodroosters, multinationals, koffiemokken, kunstwerken, rivieren, virussen, kiezelstenen, oorlogen en rockbands. We zullen in beeld brengen hoe alle dingen in alle domeinen constant *machineren*, wat wil zeggen dat ze elkaar verslinden, verbinden, produceren, verslijten, verleiden, informeren, opjagen, helpen, blokkeren, bestellen, bewaren, versterken, saboteren, verstoppen, onthullen, onderwerpen en bevrijden. We zullen systematisch doorgronden hoe onze chaotische realiteit in elkaar steekt, zodat we enig houvast krijgen in ons turbulente bestaan in de dingszwerm.

De lezer wordt gevraagd om met een open blik het boek in te gaan. U zult wellicht al denken: Hoezo dringen de dingen zich op? Ik heb nergens last van! Het probleem waar dit boek uit voortkomt is echter niet (slechts) psychologisch van aard, maar vooral filosofisch. De opdringerigheid van de dingen schuilt vooral in het feit dat ze niet meer blijken te passen in onze nette denkmodellen over de wereld. Vandaar dat er *nieuwe filosofie* nodig is. In het begin van dit boek wordt beargumenteerd dat het zinloos is om de triljoenen entiteiten in de realiteit onder wéér een nieuwe meesterterm te scharen. Daarom is het één van de eerste pogingen in de filosofie om een logica van de dingen *zelf* bloot te leggen, om ze te begrijpen in hun eigen activiteit op een manier die ze niet onderwerpt aan één specifiek fundament of principe. Nu zult u misschien ook denken: Maar waarom dan *machines* en niet bijvoorbeeld computers, organismen, geesten, krachten, objecten of gewoon dingen? Het antwoord daarop wordt gaandeweg duidelijk. Voorlopig is het geen enkel probleem als u ‘ding’, ‘kracht’, ‘veld’, ‘vector’ of iets totaal anders wil denken waar dit boek ‘machine’ zegt. Wat *wel* belangrijk is (want dat is het uitgangspunt van dit boek), is dat *alles* die gelijke status heeft. Het is namelijk onze intentie om te laten zien dat de dingen *onder elkaar* de realiteit constitueren, zonder dat er ook maar één ding bestaat dat (paradoxaal genoeg) géén ding zou zijn, maar juist alle dingen van bovenaf of van onderop zou aansturen. We laten dat in twee delen zien. Het eerste deel bevat een *technische* analyse van wat dingen nu precies zijn. Hoewel dat enigszins complex is, zal het absoluut geen droge kost zijn. Integendeel, het zal juist blijken dat zelfs alledaagse zaken zoals mokken, stoelen en airbags vreemder en verrassender zijn dan we ooit hadden verwacht. Het tweede deel van het boek bestaat uit een *praktische* mobilisering van onze filosofie en gaat onder andere in op wat de wereld, de mensheid en ons denken zijn volgens een filosofie die de zwermende dingen centraal stelt. De twee delen worden voorafgegaan door een inleidend hoofdstuk dat een uitgebreidere en bedachtzamere presentatie is van de thematiek die we de lezer in dit voorwoord vrij bruusk voor de voeten hebben geworpen. ☉

INLEIDING

ZWERM

Er bestaan nogal wat dingen. Onthutsend veel zelfs. Als we een willekeurige selectie uit verschillende domeinen maken zijn er bijvoorbeeld gasleidingen, superhelden, smartphones, longen, vrije partijen, universiteiten, neushoorns, problemen, vierkante cirkels, mensenmeutes, kettingzagen, veldslagen, juwelen, ruzies, alvleesklieren, dagdromen, formules en festivals. Deze lijst kan in principe worden uitgebreid met eindeloos veel menselijke, dierlijke, sociale, microscopische, mentale, materiële, fictieve, chemische, kunstmatige, industriële, technologische, hypothetische en economische dingen die ons op ieder willekeurig moment meer of minder bezighouden. Zelfs in de relatieve isolatie waarin ik dit schrijf ben ik omringd door onder andere beeldschermen, aantekeningen, straling, lichaamsdelen, cactussen, kantoorverlichting, koffievlekken, balpennen, gedachtefarden, kledingstukken, meubels, emoties en straatgeluiden. Welbeschouwd overtreft het aantal dingen dat zich op dit specifieke moment in mijn onmiddellijke omgeving bevindt met gemak het totaal aan mensen dat ik in mijn leven zal ontmoeten. Al die dingen zijn bovendien verwickeld in allerlei onderlinge processen die mij grotendeels ontgaan.

Hoe zou het zijn om ieder detail van dit pandemonium te ervaren? Jorge Luis Borges schreef hierover het verhaal 'Funes de allesonthouder'. Daarin verliest een man genaamd Funes na een val van zijn paard ieder vermogen tot samenvatten en generaliseren. Het gevolg is dat hij zich constant bewust is van alle individuele dingen én van ieder aspect van al die dingen:

Niet alleen kostte het hem moeite te begrijpen dat het generische symbool *hond* al die ongelijke gevallen van uiteenlopende grootte en vorm kan omvatten; het zat hem dwars dat de hond van drie uur veertien (van opzij gezien) dezelfde naam had als de hond van vier uur drie (van voren gezien). Zijn eigen gezicht in de spiegel, zijn eigen handen, verrasten hem keer op keer. [...] Funes onderscheidde aanhoudend de kalme voortschrijding van verrotting, van tandbederf, van vermoeidheid. Hij bespeurde de vordering van de dood, van de vochtigheid. Hij was de eenzame en lucide aanschouwer van een veelvormige, kortstondige en bijna ondraaglijk nauwkeurige wereld.¹

Funes zijn zou funest zijn. Gelukkig beschikken mensen over een fantastisch vermogen om te voorkomen dat de kakofonie aan dingen ons overweldigt: wij kunnen *reduceren*. Dat gaat ten eerste vaak automatisch. Ik kan door een bos lopen zonder constant geconfronteerd te worden met alle individuele bomen, geuren, bladeren, kleuren, insecten en geluiden. Dat is maar goed ook, anders zou het me binnen drie stappen tot waanzin drijven. Op dezelfde manier kan ik fietsen zonder me bewust te zijn van ieder onderdeel van het rijwiel, en een maaltijd bereiden zonder dat ieder minuscuul detail van de ingrediënten en het kookgerei me overspoelt. We zijn dus in staat om de zwerm dingen om ons heen grotendeels te negeren. We worden ons er meestal pas bewust van als er iets breekt of hapert.²

Ten tweede reduceren we ook vaak doelbewust.³ Een groot deel van onze bezigheden bestaat feitelijk uit het onder de duim houden van de dingenzwerm. Wiskundigen reduceren tot formules, schrijvers reduceren tot verhalen en schilders reduceren tot taferelen. Wie progressief is stelt alles in dienst van een nieuwe toekomst, en wie conservatief is bekijkt alles door de lens van een gekoesterd verleden. Wie links is reduceert beurskoersen, bezuinigingen, ontslagen, reclames en handelsverdragen tot effecten van een sinister neoliberalisme. Wie rechts is reduceert demonstranten, subsidies, migratiestromen, jeugdcriminaliteit en overheidsloketten tot uitwassen van een slap

socialisme. Gelovigen zien alles als een uiting van de wil van God. Natuurkundigen hopen alles te reduceren tot elementaire deeltjes en verhoudingen. Evolutionair psychologen reduceren alles tot ons genenpakket, en bedrijfskundigen koppelen alles aan de onzichtbare hand van de markt. Wie verliefd is ziet in alles de charme van de geliefde, net zoals wie haat in alles de verachtelijkheid van de vijand ontwaart. Ook filosofen zijn geen uitzondering, want wij reduceren alles al eeuwenlang tot abstracties, zoals substantie, Ideeën, Geest, dialectiek, fenomenen, discours en machtsrelaties.

Dit boek is echter geschreven *tegen* de reducties.

Hoewel de praktische noodzaak van reducties vaststaat, schuilt er namelijk een gevaar in. Dat is het gevaar van het *dualisme*. Er is sprake van dualisme wanneer één van de net genoemde reducties wordt verheven tot een absoluut theoretisch principe. De dualist stelt dat de hele realiteit onderworpen is aan één of slechts enkele dingen waaruit alles kan worden afgeleid. Alles wat bestaat wordt zo verdeeld in twee kampen. In het ene kamp plaatst de dualist het overgrote deel van de dingenzwerm, waaronder bijvoorbeeld alle broodroosters, trekvogels, herinneringen, politieke partijen, Rotterdammers, verjaardagen en microben. In het andere kamp plaatst hij een zeer beperkte groep dingen die hij verheft tot principe, bron, waarheid en realiteit van al het andere. Dat kent zowel lokale als totale varianten. Een lokale variant is bijvoorbeeld het stellen dat al onze emoties, gedachten, liefdes, herinneringen en percepties eigenlijk niets anders zijn dan neurologische activiteit in het brein. Een totale variant is bijvoorbeeld het idee dat alles in het universum feitelijk niets anders is dan het spel tussen subatomaire deeltjes. Een dualisme deelt de realiteit altijd op in één passief en één actief kamp, waarbij het actieve kamp de geprivilegieerde dingen bevat die de motor, oorzaak, bestaansgrond, werkelijkheid en superieuren mogen vormen van alles in het passieve kamp. De dualist reduceert daarmee het overgrote deel van de dingen tot *ondingen*. Zij worden

gedegradeerd tot niets meer dan effecten, afgeleiden, reflecties of representaties van het actieve kamp, dat als enige ‘echt echt’ is.

Het eerste hoofdstuk van dit boek bespreekt uitgebreid waarom ieder dualisme theoretisch onhoudbaar is. De rest van het boek presenteert een alternatief: een filosofische theorie die de hele dingenzwerm conceptualiseert zonder ook maar iets te reduceren tot iets anders. Het is echter eerst zaak om te bespreken waarom dit boek juist nu geschreven wordt. De reden is dat alle dualistische schema’s tegenwoordig uit hun voegen barsten. Meer dan ooit hebben we namelijk te maken met de wraak der dingen.

WRAAK

Ieder dualisme gaat gepaard met een tweevoudige belofte van begrip en controle. Dat is goed te zien in het bekende dualisme tussen Natuur en Cultuur.⁴ Neem iemand die de Natuur beschouwt als het actieve kamp en de Cultuur als het passieve kamp. Deze naturalist stelt dat het immense culturele drama aan rituelen, geloven, seksualiteiten, kunstvormen, driften, modes en emoties volledig terug te voeren is op een relatief kleine en geordende set fysieke objecten en wetmatigheden. Daarin schuilt de belofte van begrip. Bovendien belooft de naturalist dat onze natuurwetenschappers de codes van deze Natuur zullen kraken, zodat we zelf aan de knoppen zullen kunnen draaien. Ziedaar de belofte van controle.⁵ Voor de culturalist geldt het omgekeerde: die stelt dat onze verhouding tot de dingenzwerm begrepen moet worden vanuit bijvoorbeeld taalspelen, klassenstrijd en machtsrelaties. Volgens de culturalist zijn het daarom juist de cultuurexperts die ons uiteindelijk inzicht in en controle over de wereld zullen geven.⁶

Een dualisme heeft altijd de pretentie om via toegang tot het actieve kamp het passieve kamp te bestieren. Dat heeft iets religieus.⁷ Het leidt tot het aanwijzen van hogepriesters die ingewijd zijn in de precieze werking van het actieve kamp (ongeacht of dat dus gevuld wordt met genen, God, klassenstrijd of marktwerking). Ze

verwerven daarmee automatisch het recht om de scepter te zwaaien over het passieve kamp. Het behoeft geen uitleg hoe dit onherroepelijk leidt tot enige minachting voor de passief gewaande dingenzwerm. Zo zien we in de filosofie bijvoorbeeld dat de aartsdualisten Socrates (actief kamp: de Ideeën) en Sartre (actief kamp: de mens) zich neerbuigend uitlaten over de inferieure status van haar, modder, huisvuil, briefopeners, mossen, boeken, schimmels en bloemkolen.⁸ Nu valt daar nog om te lachen, maar bedenk dat er genoeg wetenschappelijke, politieke en religieuze dualismen zijn die ook mensen in het passieve kamp plaatsen. Bedenk ook dat dualisme dit actief legitimeert: wat is een mensenleven nog waard wanneer het gereduceerd kan worden tot wat genen en neuronen, tot een pion in een klassenstrijd, of tot een radertje in de economie?

Het is precies ten aanzien van dit dualistische verlangen naar begrip en controle dat de dingen hun wraak aan het nemen zijn. Dualisme functioneert namelijk alleen als alle dingen zich gehoorzaam, voorspelbaar en passief opstellen binnen een zeer vastomlijnde ordening. De dingenzwerm kleurt echter niet meer binnen de lijnen. Hoe geloofwaardig is de culturalist in het aanzien van de onmiskenbare kracht van overstromingen, virussen, zonnevlammen, droogtes en tsunami's? Wie neemt de naturalist nog serieus als beurschommelingen, handelsverdragen en volksverhuizingen diepe groeven in de wereld kerven? Staan ze niet allebei met hun mond vol tanden tegenover de legioenen hybride dingen die de wereld tegenwoordig rijk is? Wat zijn gaten in de ozonlaag, eilanden van plastic in de oceanen, synthetische organen, genetisch gemanipuleerde gewassen en beesten in megastallen? Natuur? Cultuur? Allebei? Geen van beide! Waar is nog een volledig passief domein te bekennen dat slechts een afspiegeling is van iets anders?

Hoe naïef is het om zoiets nog te willen vinden wanneer blijkt dat zelfs de zwaartekracht golft en bomen actief sociale netwerken onderhouden? Breken de dingen niet overal met hun vooronderstelde ordening, tijd, plek, afmeting en invloed? Door globalisering heeft wat vroeger lokaal was opeens effecten aan de andere kant van de wereld. Binnen die geglobaliseerde wereld worden we constant

bestookt met nieuwe producten, nieuwsfeiten, mogelijkheden en technologieën. Wat vroeger absoluut gescheiden was is nu digitaal verbonden. Diezelfde digitalisering geeft talloze voorheen passieve individuen meer macht dan politici, platenbazen en politiemachten ooit hadden vermoed. Ook het verleden roert zich weer, aangezien voorbij gewaande ideologieën opeens weer deel uitmaken van de nabije toekomst. Andersom bemoeit de toekomst zich actief met het verleden via nieuwe generaties die alles wat vintage is reactiveren. Inferieure dingen zoals gerst en waterpokken blijken hoofdrolspelers in de wereldgeschiedenis te zijn geweest, terwijl tegenwoordig de grootmachten van de wereld er niet eens meer in slagen om kleinschalige oorlogen te winnen. Zoiets vertrouwds als ons eigen lichaam blijkt grotendeels bestierd te worden door minuscule levensvormen, terwijl we nu ook leren dat nederige wormen en vliegen flinke stukken DNA met ons delen. Een uitstekend recent voorbeeld van de teloorgang van ordening en overzichtelijkheid is hoe de plotse opkomst van miljoenen zogenoemde ‘coywolven’ biologen tot wanhoop drijft. Zijn het honden, wolven of coyotes? Twee van de drie? Alle drie? Is het een nieuwe soort? Waar trekken we de lijnen? Wereldwijd krijgen politici grijze haren van soortgelijke vragen: wie moet waar nog toe gerekend worden en welke grenzen gelden nog? Zulke zaken zijn op zijn zachtst gezegd problematisch voor wie alledaags reductionisme wil verheffen tot principieel dualisme. We worden steeds meer geconfronteerd met een wereld waarin de dingen talrijker, actiever en ongehoorzamer zijn dan we ooit hadden verwacht.⁹

Het is een verwarrende situatie. Zodra we denken iets te hebben getemd steekt het direct weer de kop op. Zelfs glashard ontkennen dat iets überhaupt een ding *is* (de ultieme poging tot pacificatie) laat het vaak aan kracht en realiteit winnen. Verkondig maar eens dat structureel racisme, verfijnde Nederlandse gerechten, criminele vluchtelingen, maanlandingen, luie werklozen, de illuminati, echte hiphop, buitenaardse wezens, ongezellige Brabanders of autisme veroorzakende vaccinaties (eigenlijk) niet (meer) bestaan. Die ontkenning zal voor anderen de directe aanleiding vormen om het ding

in kwestie kracht bij te zetten en zo reëler te maken. Zoals Tristan Garcia schrijft:

Onze tijd is wellicht de tijd van een epidemie van dingen. [...] We leven in deze wereld van dingen waarin een stek van een acacia, een gen, een digitale afbeelding, een transplanteerbare hand, een muzieksample, een gedeponeerd handelsmerk en een seksuele dienst vergelijkbare dingen zijn. Sommigen, [bijvoorbeeld] het denken, het bewustzijn, zelfbewuste wezens, personen of een God, bieden verzet en zien zichzelf of worden gezien als uitzonderingen op dit platte stelsel van inwisselbare dingen. Zonde van de moeite – hoe meer je iets wilt uitzonderen van de wereld der dingen, hoe meer en hoe beter je er een ding van maakt, zodat dingen een onthutsende structuur hebben: er één weghalen komt neer op er één bijtellen.¹⁰

Dezelfde noodklok werd al in de jaren tachtig geluid door Michel Serres. Die jaren waren (in de filosofie) de hoogtijdagen van een hardnekkig culturalisme. Kledingstukken, vriendengroepen en nieuwsuitzendingen werden bijvoorbeeld niet gezien als reële dingen die *zelf* hun spoor op de wereld achterlaten, maar slechts als merktekens van taalspelen en machtsverhoudingen, net zoals een spoor in de sneeuw voor een jager slechts een verwijzing naar een beer of een hert is. Serres benadrukt echter hoe ongelofelijk onwaarschijnlijk het is dat alle afzonderlijke dingen in de volledige dingenzwerm zich netjes zouden houden aan de rollen die onze betekenis-systemen en politieke strubbelingen eraan toekennen. Ook hij ziet de dingen daarbij alleen maar talrijker en actiever worden, zodat wie krampachtig aan oude ordeningen vasthoudt gedoemd is om 'zwijszaam, dyslectisch en verdrongen tussen de objecten te leven'.¹¹

Net als Serres en Garcia laat dit boek daarom ieder dualisme los. Het is ijdele hoop om nog een actief opperding te lokaliseren waarvan de volledige diversiteit aan popsterren, satellieten, doodsangsten, laboratoria, condooms, tulpenbollen, voetbalelfallen, geheimen en bontkragen slechts een passieve afspiegeling is. In plaats van alle

dingen te reduceren tot een selecte elite (wat neerkomt op het vervangen ervan door andere dingen die ons toevallig beter uitkomen) is het tijd voor een filosofie die zich direct op de dingen richt.

MACHINES

Wie de koppige dingenzwerm wil doorgronden moet, zoals Serres schrijft, negeren wat de dingen *voor ons* betekenen en gaan uitzoeken wat dingen *op zich* zijn.¹² In de filosofie heet dat 'ontologie', naar het Griekse *onto* voor 'zijnde' en *legein* voor 'spreken'. Een ontologie is een theorie over wat het is om een ding te zijn. Voor een dualist is een ontologie doodsimpel: hij denkt dat 'een ding zijn' gewoon betekent dat je een representatie, kopie, afgeleide of effect bent van God, Natuur, Cultuur of een andere bezetter van het actieve kamp.¹³ Wie recht wil doen aan de dingenzwerm kan deze stap echter niet zetten. We hebben juist een uitgangspunt *zónder* kampen nodig. Susan Haack noemt dat 'onschuldig realisme'.¹⁴ Dat begint met de stelling dat alle dingen ondanks hun onderlinge verschillen één ding gemeen hebben: ze zijn alle reëel. Een vluchtige gedachte is net zo echt als een fabrieksruiïne, een waterstofatoom is net zo echt als een veldslag, een hallucinatie is net zo echt als een litteken, en een liefde is net zo echt als een heggenschaar. Nijmegen is net zo reëel als een inwoner van Nijmegen, een foto van Nijmegen, een gedachte aan Nijmegen, een herinnering aan Nijmegen, het woord 'Nijmegen' en jouw kersverse perceptie van dat woord op deze pagina. Het zijn weliswaar verschillende dingen, maar het zijn allemaal *echte* dingen.

Hiermee doen de machines hun intrede. Voor de dualist bestaat er slechts één echt actief ding (of hoogstens een zeer select gezelschap dingen). Dat ding is de motor, lijm, bron, poppenspeler en fabriek waar al het andere uit voortkomt. Zelfs als de dualist de dingenzwerm een zekere mate van speelruimte gunt, dan nog zal hij beweren dat het fundament van de realiteit gevormd wordt door iets wat oneindig veel eminenter, potenter en bepalender is dan al het andere. Als een dergelijke fabriek echter niet bestaat, zullen de